

Kiss Károly

A nemzetállam dicsérete – és a kudarcra ítélt EU

Wolfgang Streeck baloldali szociológia-professzor. Korábban a kölni Max Planck Intézet társadalomkutatási igazgatója volt és Schröder szociáldemokrata kancellár tanácsadója. A *Spiegel* most megjelent, vaskos, 538 oldalas, *Globalizmus és demokrácia* című könyve kapcsán készített vele interjút. Az újságíró legelső kérdése, hogy Orbán Viktor hívének tartja-e magát, hiszen „a könyv egyes részei a magyar miniszterelnök populista és európa-kritikus téziseire emlékeztetnek” – és hogyan egyeztethető ez össze a baloldalisággal.

Streeck a hierarchikus politikai rendszerek irányíthatóságát vizsgálta, amilyen az EU is. Fő következtetése: az ilyen rendszerek csak korlátozottan irányíthatók. „Vajon nem jött-e még el az ideje, hogy a centralizálást és hierarchikus koordinációt felváltsa a decentralizálás és a horizontális kooperáció?” – tesz fel a kérdést; a válasza igen. Véleménye szerint az EU mai formájában, a túlzott egységesítési törekvések miatt, kudarcra van ítélve.

Elfogadhatatlannak tartja, hogy az EU közvetett módon, segélyalapjaival és a strukturális politika pénzeszközeinek a felhasználásával beleavatkozik az egyes tagállamok belpolitikájába. Ezt tette a görög euró-válság idején, vagy Olaszországban Mario Monti liberális pénzügypolitikus hatalomra kerülésének elősegítésével. És ezt teszi most Lengyelországgal és Magyarországgal: a neki nem tetsző politikai vezetők megbuktatására törekszik. Brüsszel a jogállamiságot kéri számon a lengyel és a magyar kormányon, de ezek a kormányok demokratikus választások útján kerültek hatalomra. „A demokráciát maguknak az adott ország polgárainak kell kiharcolniuk” – ebbe kívülről nem szabad beavatkozni. E beavatkozási kísérletek a felszínen a demokrácia feltételeként jelennek meg, de valójában piaci, foglalkoztatási, beruházási és geopolitikai érdekek állnak mögöttük. Az EU céljai elérése érdekében az „elitmenedzsment” eszközével él: olyan elitek hatalomrajutását támogatja az egyes tagországokban, melyek egyetértenek céljaival.

A hatalmi-gazdasági érdekek érvényesítésének példjaként Streeck az eurót hozza fel. Szerinte az euró a németek érdekeit szolgálja, és nem egyesíti, hanem megosztja Európát. A maastrichti kritériumok betartása, a költségvetési fegyelem, a megszorító gazdaságpolitika megakasztja a mediterrán országok fejlődését, ugyanis nem teszi lehetővé jóléti rendszereik és állami szolgáltatásaik megfelelő finanszírozását. Ebből fakadnak aztán az időről-időre keletkező válságok; a bajbajutott országot „ki kell menteni”. Az európai pénzügypolitika valójában arról szól, hogyan lehet különféle segély- és áthidaló megoldásokkal életben tartani, „összetákolni” a Valutauniót. A mostani, 750 milliárd eurós újjáépítési program semmi az EU elmaradott területeinek a fejlesztési igényeihez képest: az erőforrások folyamatos odaáramlására lenne szükség (ahogy az Németországban történik, a korábbi NDK felzárkóztatására).

„Világszerte igény van a különféle életmódok és gazdálkodási formák elfogadására, a decentralizálásra és demokratizálásra, a helyi ellenőrzés és felelősség visszaállítására. A

nemzetállam az egyetlen olyan intézmény, amely a világnak e komplexitását kezelni tudja és demokratikusan irányíthatóvá teszi.” ... „Európa imperiális-hierarchikus rendje helyett egy bajtársi, együttműködő Európára van szükség.” ... „Az együttműködésnek önkéntesnek, szelektívnek, az egyes ágazatokhoz, területekhez kötöttnek és program-orientálnak kell lennie – nem mindenkire kötelezően kiterjedőnek. A mai Európa azonban beszorult a neoliberaisok ideológiai kényszerzubonyába, mely a globalizáció és a nemzetellenítés technokrata variánsa.”

A '90-es években az Európai Gazdasági Közösség (a Közös Piac) Egységes Piaccá, Európai Unióvá vált. Megteremtették az áruk, szolgáltatások, a munkaerő és a tőke szabad áramlását. Streeck ezt nem ellenzi, de azt kifogásolja, hogy a tagországok beszűkítették demokratikus döntési szabadságukat és alárendelték a fiskális politikának. Az Európai Bíróságot pedig szinte alkotmányozási jogokkal ruházták fel, mely „gyanakvóan tekint mindenfajta népi-demokratikus kezdeményezésre”. A nagyság, a centralizáltság és a technokrata szellemiség nem jelent előnyöket.

Világpolitikai-világgazdasági kontextusba helyezve a témát úgy is feltehetjük a kérdést, hogy az európai államok hogyan szerveződjenek a két világkolosszussal szemben. „Célszerűbb-e, ha egy kooperatív, decentralizált integrációt valósítanak meg a szupranacionális helyett? Képes-e Európa strukturálisan egyenlő távolságot tartani a két nagyhatalommal szemben anélkül, hogy francia mintára egy hasonlóan integrált harmadik világkolosszussá szervezné magát, és az azzal járó világhatalmi ambíciókat táplálna?” Streeck számára nem kérdéses, hogy mi a jó válasz: Európa sem kifelé, sem befelé nem dédelgethet imperialista ambíciókat.

(Az interjú a Spiegel 29., július 17-i számában jelent meg)

Bp, 2021 aug. 12.

Kiss Károly

közgazdász és társadalomkutató